

dr Jerzy Herberger
dr Jarosław Hermaszewski

Przedsiębiorczość studentów PWSZ w Głogowie – badania własne

Wstęp

Rozwój uczelni wyższej z jednej stron jest wynikiem dużej aktywności kadry naukowej, z drugiej natomiast popularności uczelni w środowisku lokalnym. Im większe jest zainteresowanie studentów rozpoczęciem procesu dydaktycznego w danej uczelni, tym większe są z tym związane profity. Aktywność naukowa kadry naukowej może przyczynić się do zwiększenia prestiżu uczelni oraz zwiększenia dotacji ministerialnych na prace badawcze i rozwojowe. Jednak funkcjonowanie małych ośrodków akademickich jest głównie zdeterminowane liczbą studentów rozpoczynających i kończących proces dydaktyczny. W związku z powyższym uczelnie wyższe prześcigają się w tworzeniu coraz to bardziej atrakcyjnej oferty studiowania. Zajęcia fakultatywne, kursy wyrównawcze, dodatkowe szkolenia oraz wyjazdy studyjne stają się codziennością podstawowej oferty dydaktycznej. Ale o skuteczności wszelkich działań kierowanych do studentów, może świadczyć wyposażenie absolwentów w umiejętności odnalezienia się na rynku pracy. Studenci rozpoczynając proces dydaktyczny oczekują wsparcia, które ma przełożyć się w przyszłości na „poradzenia sobie” w życiu codziennym. Innymi słowy, uczenie „przedsiębiorczości” staje się głównym wyzwaniem dla nowoczesnego procesu nauczania.

Zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorczość nie jest łatwe. Wiele pojawiających się ujęć słowa przedsiębiorczość, w zależności od kontekstu, różnie jest odbierane. Od najogólniejszych interpretacji, które sprowadzają przedsiębiorczość do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej poprzez definicje określające przedsiębiorczość jako budowanie lub tworzenie czegoś nowego praktycznie z niczego, a skończywszy na definicjach odnoszących się do wybranych dziedzin, np. przedsiębiorczość w biznesie czy przedsiębiorczość MŚP; wybranych grup społecznych, np. przedsiębiorczość akademicka, czy aspekty behawioralno-pochodne przedsiębiorczości tj. innowacyjność, samowystarczalność, umiejętność poradzenia sobie. Tak szeroko ujęte rozpatrywanie definicji przedsiębiorczość ma swoje zalety. Wszystko, co składa się na fakt poradzenia sobie w życiu niezależnie od branży, otoczenia, w którym występujemy, a mocno uzależnione od własnych umiejętności i predyspozycji stanowi punkt docelowy procesu kształcenia.

W dalszej części artykułu zostanie przeprowadzona analiza wyników badań nad przedsiębiorczością studentów PWSZ w Głogowie. Badania zostały przeprowadzone w okresie od 10 października do 5 listopada 2010 r. W badaniach wykorzystano (po małej

modyfikacji) ankietę badawczą sporządzoną przez zespół badawczy Uniwersytetu Szczecińskiego¹.

1. Przedsiębiorczość - analiza i interpretacja wyników badań

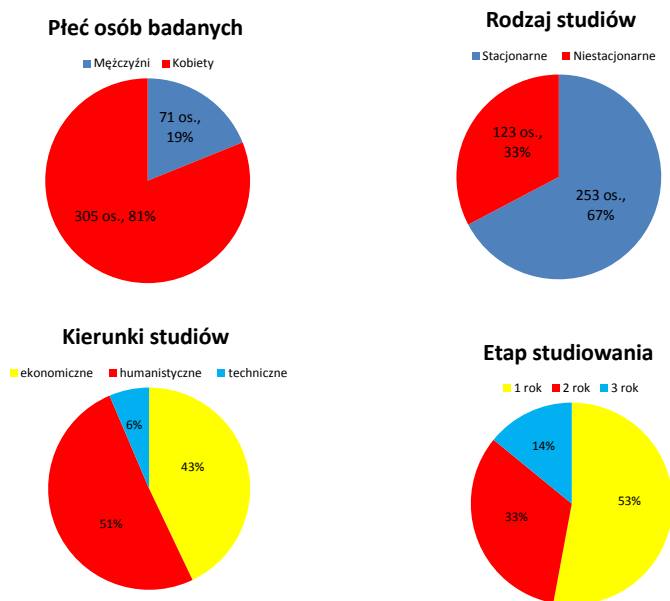
Badania przeprowadzono na 376-osobowej próbie z populacji studentów PWSZ w Głogowie (co stanowi 47 % ogółu studiujących).

W badanej grupie znalazło się:

- a) 305 kobiet (81 %) i 71 mężczyzn (19 %),
- b) 253 studiujących stacjonarnie (67 %) i 123 studiujących niestacjonarnie (33 %),
- c) 190 osób studiujących kierunki humanistyczne (51 %), 161 – ekonomiczne (43 %), 24 – techniczne (6 %),
- d) 199 osób to studenci I roku (53 %), 124 – II roku (33 %), zaś 53 – III roku (14 %).

Proporcje te odzwierciedlają tendencje w zakresie Cech demograficznych w Uczelni. Ilustrację graficzną powyższych proporcji przedstawia rys. 1.

Rysunek 1. Metryka prowadzonych badań własnych

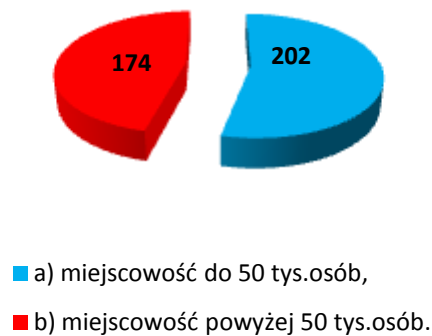
Źródło: opracowanie własne

Jednym z ważnych aspektów rozwoju postaw przedsiębiorczych studentów jest ich skłonność do tzw. migracji zarobkowej. Osoby bardziej przedsiębiorcze są bardziej mobilne i zmiana ich miejsca zamieszkania jest możliwa w sytuacji otrzymania atrakcyjnej oferty pracy. Z naszych badań wynika, że 202 osoby (54 %) biorą pod uwagę możliwość zmiany środowiska i miejsca

¹ T. Bernat, J. Korpysa, M. Kunasz, Przedsiębiorczość studentów studiów dziennych – raport z badań, Uniwersytet Szczeciński, Katedra Mikroekonomii 2008

zamieszkania na ośrodek większy od Głogowa, podczas gdy 174 osoby (46 %) uznają warunki lokalne za odpowiadające ich aspiracji (do wyników tych powrócimy omawiając szczegółowe uwarunkowania przedsiębiorczości) (rys. 2).

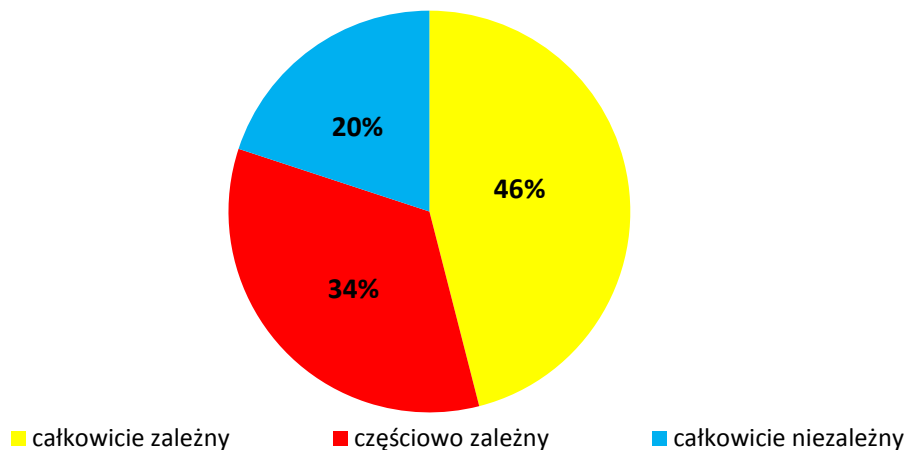
Rysunek 2. Wykres preferencji zamieszkania po ukończeniu studiów

Źródło: opracowanie własne

W momencie prowadzonych badań (czy też: w aktualnym położeniu życiowym) 173 osoby (46 %) są całkowicie zależne od rodziców, 128 osób (34 %) – to osoby częściowo zależne, natomiast jedynie 75 osób (20 %) cechuje pełna samodzielność i niezależność (rys. 3).

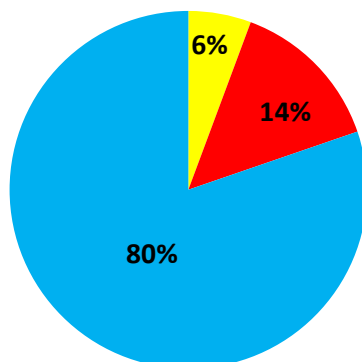
Rysunek 3. Stopień zależności finansowej studentów od rodziny

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym ważnym aspektem oceny postaw przedsiębiorczych jest stopień „obciążenia genetycznego” taką postawą. Studenci, których rodzice prowadzą lub prowadzili samodzielnie firmę mają większą szansę na eksponowanie swoich postaw aktywnych. Z badań naszych wynika, że 297 osób (80 %) nie ma odniesień do rodzinnych tradycji biznesowych. Obecnie własne firmy prowadzi zaledwie 21 rodziców studentów (6 %), w przeszłości natomiast miały miejsce 52 przypadki tego typu (14 %) (rys. 4).

Rysunek 4. Tradycje rodzinne w prowadzeniu własnej firmy

■ tak, prowadzą ją obecnie ■ tak, ale nie prowadzą obecnie firmy ■ nie, żadne z nich nie prowadziło

Źródło: opracowanie własne

W dalszej części zostanie poprowadzona analiza postaw wobec przedsiębiorczości. Punkt wyjścia tej analizy stanowić będzie deskrypcja cech, przy użyciu których studenci PWSZ w Głogowie tworzą wizerunek osoby przedsiębiorczej (rys. 5).

Rysunek 5. Cechy osoby przedsiębiorczej w ocenie studentów

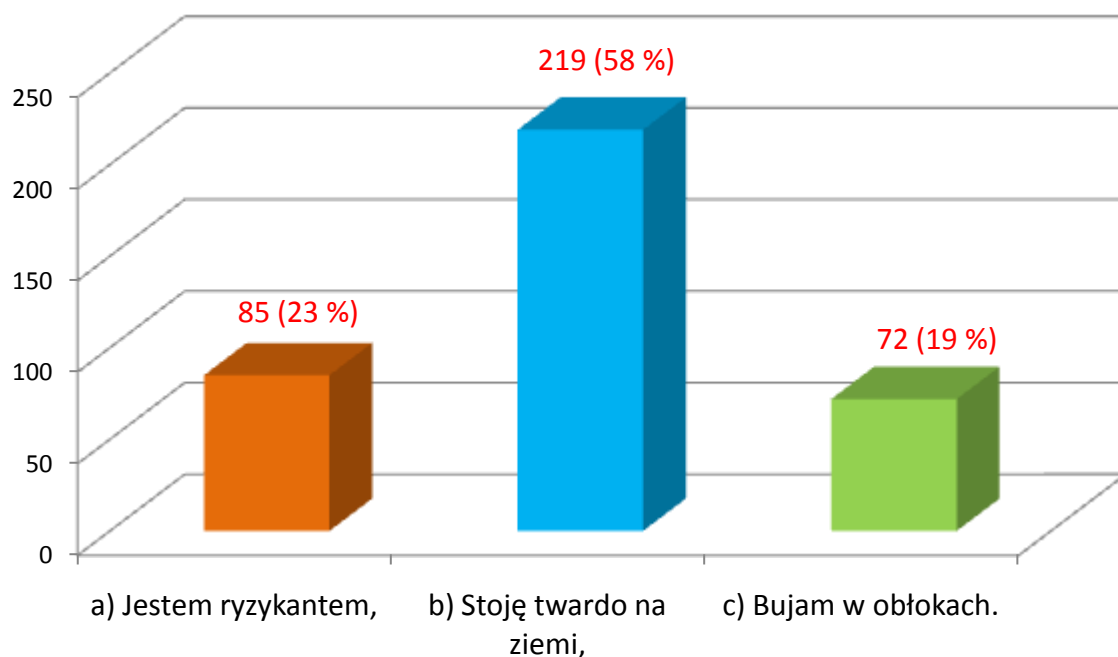

Źródło: opracowanie własne

Najczęściej wymienianą cechą jest umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka (198 osób z 367, tj. 53 %), podobnie jak gotowość do ponoszenia odpowiedzialności (186 osób; 49 %). Znacznie rzadziej, jednak wyraźnie częściej niż pozostałe cechy, studenci wymieniają: pracowitość (136 osób, 36 %), innowacyjność i komunikatywność (po 114 osób, tj. po 30 %). Mniejsze znaczenie przypisywane jest sumienności, przebojowości, adaptacyjności, praktycznemu wykształceniu, a zwłaszcza – intuicji (tylko 36 osób).

Atrybucja cech przedsiębiorczych jest, w przypadku studentów PWSZ, defensywna – odwołują się oni do właściwości pozwalających na działania ostrożne i maksymalizujące bezpieczeństwo. Tak istotne cechy jak kreatywność, elastyczność, czy to zwłaszcza intuicja, są wyraźnie niedoszacowane. Potwierdzeniem tego stanowiska są oceny własnej postawy wśród badanych. Z badań wynika, że aż 58 % (219 osób) uważa siebie za realistów „twardo stąpających po ziemi”, gdzie tylko 23 % (85 osób) wykazuje skłonność do ryzyka, często potrzebnego do podejmowanych odważnych decyzji biznesowych. Tylko 19 % (72 osoby) wykazało skłonność do idealizmu i zalicza siebie do „bujających w obłokach” (rys. 6).

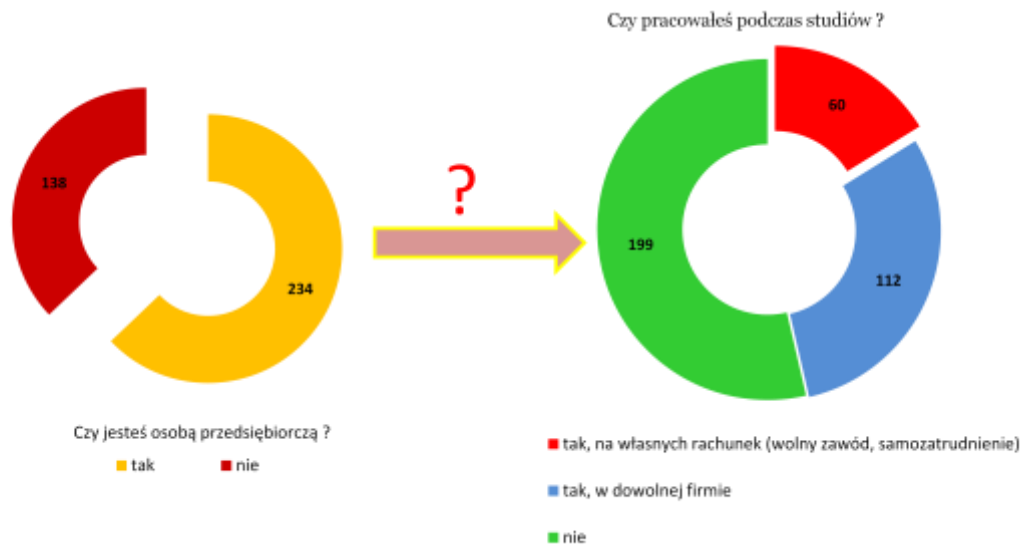
Rysunek 6. Ocena postaw przedsiębiorczych wśród badanych

Źródło: opracowanie własne

Wskaźnikiem faktycznej, realizowanej przedsiębiorczości może być aktualna aktywność. Wyniki badań wskazują, iż aż 53 % (199 osób) nie pracuje/wało podczas studiów będąc całkowicie zależnymi materialnie od otoczenia. Podejmujący pracę znacznie częściej zdani są na pracodawcę (państwowego lub prywatnego – 112 osób, 30 %), niż pracują na własny rachunek (60 osób, 16 %) (rys. 7).

Rysunek 7. Postawy przedsiębiorcze a aktywność na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne

Z dodatkowych danych uzyskanych w kwestionariuszu ankiety wynika, że podejmujący pracę (łącznie 172 osoby, tj. 46 %):

- pracują tak w ciągu roku jak i wakacji (112 osób, 30 %)
- pracują zwykle w usługach (104 osoby, 28 %).

Zarówno dobór sektora, jak i tryb pracy wskazuje raczej na presję finansową, niż dążenie do aktualizowania zasobów przedsiębiorczości.

Kolejne pytania ankiety dotyczyły projekcji temporalnej położenia zawodowo-życiowego po ukończeniu studiów. Również odpowiedzi na te pytania wskazują na postawy studentów wobec przedsiębiorczości.

Do zmiany miejsca bytowania i pracy w warunkach krajowych skłonnych jest 224 respondentów (60 %), zaś poza granicami kraju – 198 respondentów (53 %). Tak więc nie co częściej decyzje o ewentualne zmianie dotyczą Polski. Głównym czynnikiem powstrzymującymi zmianę, w opinii badanych, jest przywiązanie do rodziny (139 osób i 115 osób odpowiednio do powyższego).

W przypadku zmian na terenie kraju – 42 osoby powołuje się na przywiązanie do regionu, a przy braniu pod uwagę wyjazdu zagranicznego – 41 osób wskazuje przywiązanie do kraju, jako czynnik powstrzymujący. Na podobnym poziomie frekwencyjności sytuuje się ograniczający wpływ strachu przed zmianą (42 odpowiedzi) i nie znajomość języków obcych (41 odpowiedzi).

Postawy studentów PWSZ w Głogowie wobec przedsiębiorczości ocenić więc można jako defensywne. Zarówno na poziomie działań jak i wyobrażenia sobie przyszłości kierują się ostrożną oceną sytuacji i nie są skłonni do podjęcia ryzyka.

Mimo stwierdzonych powyżej ograniczeń, aż 234 osoby uważają siebie za osoby przedsiębiorcze – stanowi to 62 % ogólnej liczebności próby badawczej.

2. Zachowania przedsiębiorcze studentów PWSZ w Głogowie

Zachowanie się jest funkcją postaw wobec danego obiektu, czyli zależy od wiedzy i ustosunkowań emocjonalnych.

Wiedza – w tym przypadku dotycząca siebie jako podmiotu przedsiębiorczego opisana może być jako służąca strategiom obronnym, nastawienie emocjonalne jako niesprzyjające działaniom świątym.

Z uzyskanych wyników badań wynika, że:

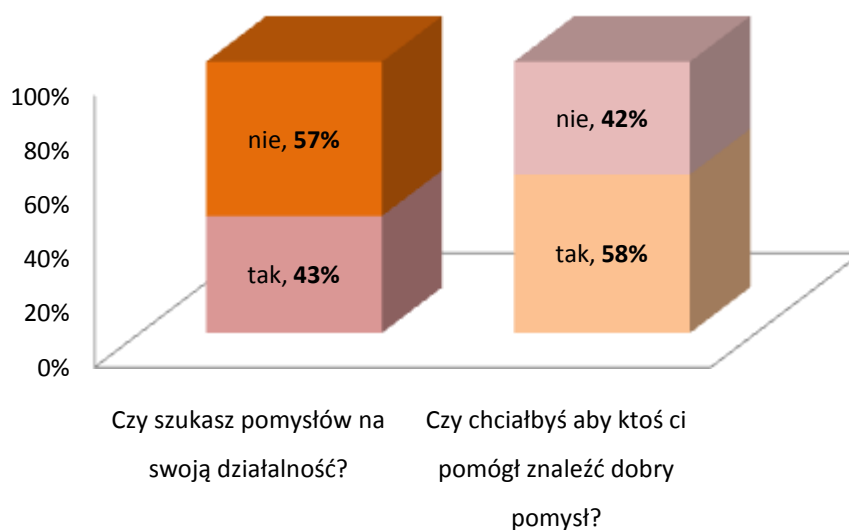
- 290 osób (77 %) otworzyłyby firmę , gdyby wiedziało jak to zrobić;
- realnym pomysłem, w tym zakresie dysponuje 128 osób (34 %);
- niezbędne formalności związane z założeniem firmy zna 71 osób (19 %);
- jakimi środkami należy dysponować, aby założyć firmę - wie 89 osób (24 %);
- 19 osób (5 %) dysponuje wymaganym kapitałem, natomiast 98 osób (27 %) wie, jak ten kapitał zdobyć (osoby te liczą głównie na fundusze europejskie, co zadeklarowało 89 osób);
- 112 osób (30 %) jest świadomych praw rynku, na którym chcą prowadzić działalność.

Można więc na podstawie tych wyników stwierdzić, iż mimo deklaracji chęci otwierania firmy (77 %) i orientacji, co do warunków jej funkcjonowania (30 %) – im bardziej rygorystyczne wymagania stawiane zachowaniom przedsiębiorczym, tym mniejszy odsetek respondentów je spełnia – w szczególności, co do finansowych podstaw przedsiębiorczości.

Powyższe dane (rys. 8) dotyczą osób deklarujących podjęcie działań przedsiębiorczych, natomiast nie dysponujących pomysłem w tym zakresie (tj. 246 osób) i można wśród nich wyróżnić tych, co:

- nie szukają takich pomysłów, lecz chętnie skorzystaliby z pomocy innych (149 osób, 57 %),
- są w fazie podjęcia analiz, lecz bez pomocy innych ludzi czy instytucji (113 osób, 42 %).

Rysunek 8. Analiza umiejętności generowania pomysłów na biznes

Źródło: opracowanie własne

Ci drudzy uznani mogą być uznani za potencjalnie zdolnych do przedsiębiorczości, natomiast pierwszych cechuje klasyczny syndrom bierności.

Dla oszacowania poziomu przedsiębiorczości szczególnie diagnostyczna wydaje się odpowiedź na pytanie o plany zatrudnienia (rys. 9). Wśród badanych 256 osób (68 %) zamierza po ukończeniu studiów zatrudnić się w firmie państwowej, 75 osób (20 %) w firmie prywatnej, a zaledwie 47 osób (12 %) ma zamiar otworzyć własną firmę. Motywy kierujące tymi potencjalnymi wyborami układają się w spójną całość.

Najwięcej, gdyż aż 236 osób (63 %) opowiada się za pewnością zatrudnienia i pracy. Dla 138 osób (37 %) ważna jest wysokość zarobków, natomiast 129 osób (34 %) za szczególnie ważną uważa samorealizację i satysfakcję z pracy. Wobec faktu, że respondenci mogli dokonywać wyboru trzech możliwości zauważymy, że wyżej wymienione wybory wystąpiły znacząco częściej, niezależnie od deklaracji miejsca pracy.

Rysunek 9. Plany zatrudnienia i oczekiwania według respondentów

Źródło: opracowanie własne

Bliższy ogląd wyników ukazuje jednak, że wybierający pracę państwową opowiadali się, prawie bezwyjątkowo, za bezpieczeństwem zatrudnienia (203 osoby z 256), osoby chcące pracować w firmie prywatnej liczyły na większe zarobki (63 osoby spośród 75), natomiast chcący otworzyć własną firmę – akcentują samorealizację (40 z 47 osób).

Tak więc wybór dominujący powiązany jest z wyborem pracy państwowej, pozostałe dwa wybory głównie występują w różnych grupach decyzyjnych. Stosunkowo częsty wybór to możliwość podnoszenia kwalifikacji (111 osób, 29 %).

Opcje powiązane z przedsiębiorczością występują stosunkowo rzadko. Są to: odpowiedzialność (17 osób, 4 %), ryzyko utraty kapitału (30 osób, 8 %), nienormowany czas pracy (32 osoby, 9 %).

Motywy badanej grupy ocenić można jako obronne, ukierunkowane na minimalizację ryzyka i maksymalizację bezpieczeństwa. Niemniej grupa osób dokonująca proaktywnego wyboru miejsca pracy cechuje się poniższymi wskazaniem:

1. - atmosfera miejsca pracy – 40 osób,
2. - możliwość samorealizacji – 40 osób,
3. - odpowiedzialność i większy zakres obowiązków – 14 osób,
4. - prestiż miejsca pracy – 13 osób,
5. - wyższe zarobki – 11 osób, zaś dodatkowo:
- pewność zatrudnienia – 23 osoby.

Pierwsze z pięciu wymienionych motywów wyraźnie wiąże się z przedsiębiorczością, ostatni zaś stanowi dodatkowy dowód przekonań o możliwości poradzenia sobie w kierowaniu karierą zawodową. Jest więc wśród badanych nieliczna podgrupa (47 osób, 12 %), mentalnie predysponowana do zachowań przedsiębiorczych. Chodzi tu raczej o aspekty przeddecyzyjne, gdyż spośród tychże osób zaledwie 5 prowadzi firmę równoległe z edukacją.

3. Ocena rynku i klimaty wobec przedsiębiorczości

Decyzje o podjęciu działań przedsiębiorczych uzależnione są od oceny realiów ich wdrożenia, zwłaszcza analizy przeszkód w tym zakresie. Za największe przeszkody respondenci uznają wysokie podatki (257 osób, 68 %) oraz biurokratyczne przepisy (191 osób, 51 %). Wybory te uznać można za zobiektywizowane, gdyż kwestie rozliczeń podatkowych oraz „gąszcz przepisów” stanowią powszechnie dyskutowane, również oficjalnie, utrudnienia w prowadzeniu firmy (rys. 10).

Rysunek 10. Wynik badań odnośnie przeszkód w prowadzeniu działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne

Kolejny wybór – obawa dużej konkurencji (179 osób, 48 %) świadczy o niepełnej akceptacji zasad rynku i de facto o przekonaniach o braku kompetencji. Respondenci wskazują też na trudności w zdobyciu kapitału (106 osób, 28 %) oraz koszty pracy (205 osób, 28 %). Analiza danych dowodzi, że respondenci świadomi są obiektywnych utrudnień, niemniej dotyczą ich też obawy związane z czynnikami osobowymi.

Oceny działania instytucji, sytuacji na rynku pracy i w warunkach optymalnych ukazują, że wielu respondentów nie wykazuje szczegółowej orientacji w sytuacji. Zdecydowana większość nie udzieliła na nie odpowiedzi, pozostali najczęściej wskazują, iż:

- działania instytucjonalne nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości (122 osoby, 32 %),
- sytuacja na rynku pracy nie sprzyja podejmowaniu działalności gospodarczej (102 osoby, 27 %),
- sukces takich działań zależy od miejsca aktywności (114 osób, 30 %), nie zaś od własnych wysiłków.

Nie są to wybory ułatwiające myślenie w kategoriach przedsiębiorczości.

4. System edukacji a rozwój postaw przedsiębiorczych

Ze względu na usytuowania miejsca badań, kwestie związku systemu edukacji z rozwojem przedsiębiorczości wydaje się szczególnie istotne. Studencki dysponują dużą, w założeniu, wiedzą i świadomością relacji treści nauczania z wymogami życia.

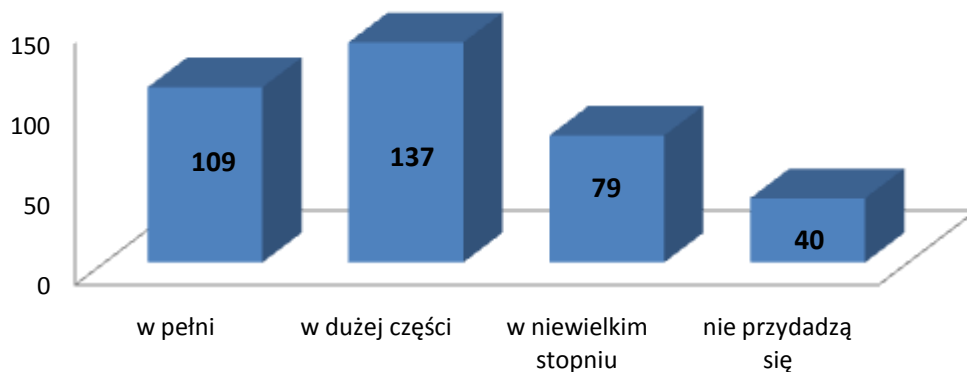
PWSZ jest szkołą wyższą ukierunkowaną na praktykę – wprawdzie większość absolwentów wybiera studia magisterskie jako uzupełnienie edukacji, niemniej szkoła nie pełni roli miejsca wstępnego ku temu krokowi.

Zdaniem studentów system edukacji wpływa pozytywnie na kreowanie postaw przedsiębiorczych – uważa tak 258 osób (69 % respondentów). Zapewne uważa się tu nie tylko treści programowe, lecz atmosfera uczelni – aktywizacja poprzez samorządy, agendy rektorskie zachęcające do aktywności (np. działanie Pełnomocnika Rektora ds. Osób Niepełnosprawnych), możliwość atrakcyjnych praktyk i staży (m.in. udział w projektach: Erasmus, Krok do sukcesu, Bliżej realiów rynkowych).

Umiejętność nabywane na studiach tylko w opinii 40 osób (11 %) nie przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej (rys. 11).

Najczęstszy wybór, w tym przypadku, podkreśla możliwość takiego pożytku (137 osób, 36 %). Wybór jest tu oczywiście powiązany z kierunkiem studiów – pedagogika stwarza mniejsze szanse wprowadzenia takich treści niż studia ekonomiczne. Pragmatyczność zdobywanej wiedzy docenia jednak zdecydowana większość – 280 osób, tj. 74 % przekonana jest, że ukończenie PWSZ daje szansę na znalezienie pracy.

Rysunek 11. Ocena przydatności edukacji w prowadzeniu własnej firmy

Źródło: opracowanie własne

Jeżeli uczelnia miałaby lepiej przygotowywać do podjęcia własnej działalności gospodarczej, to zdaniem respondentów powinna:

- organizować spotkania z pracodawcami (13 osoby, 36 %),
- organizować szkolenia doszkalające (123 osoby, 33 %),
- zapewnić więcej praktyk (104 osoby, 28 %),
- wprowadzić odpowiednie przedmioty (97 osób, 26 %).

Jedynie 40 osób (11 %) nie widzi potrzeby zmian, pozostali dokonali wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

Wskazuje to na możliwe kierunki usprawnień proponowane przez znaczny odsetek uczestników badań. Usprawnienie te powinny dać w efekcie wiedzę praktyczną z zakresu i zasad prowadzenia firmy, pozyskiwania środków finansowych i prowadzenia analiz rynku, a także sporządzania biznes planu.

Wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, że studentów PWSZ w Głogowie nie cechują zasadniczo postawy przedsiębiorcze. Zaledwie 20 % studentów jest całkowicie niezależnych materialnie, jednak tylko 16 % spośród badanych równolegle do uczenia się, prowadzi własne przedsiębiorstwo. Dalsza analiza wykazuje, że deklaracje co do przyszłości biznesowej dotyczy jedynie 12 % studentów. Postawy te być może uzasadnia fakt, że zaledwie 6 % rodziców respondentów prowadzi aktualnie własne firmy, co świadczyć może o braku „genów społecznych” w kierunku przedsiębiorczości.

Wybór cech preferowanych przez studentów jako sprzyjających przedsiębiorczości (ryzyko, odpowiedzialność, pracowitość), natomiast niedoszacowanie cech takich jak: intuicja, praktyczne wykształcenie, elastyczność – potwierdza defensywne podejście do problemów biznesowości. Nie wykluczone, że postawy studentów możemy nazwać realistycznymi, nie mniej diagnoza ich wyborów w kategoriach asekuracyjności miałaby również uzasadnienie. Mimo oceny ich postaw jako realistycznych możemy stwierdzić, iż

stosunek do własnej aktywności i własnej osoby realistycznym nie jest (63 % respondentów jest zdania, że spełnia kryteria przedsiębiorczości).

Wyniki badań wskazują na niespójności i sprzeczności w wyborach, decyzjach i spostrzeżeniach studentów np.:

- a) większość studentów określa siebie jako przedsiębiorczych, jednak nic nie potwierdza tych postaw (aktywność społeczna, pomysł na biznes, perspektywa zatrudnienia),
- b) pomimo deklaracji, że nie mają pomysłu na własny biznes to nawet przy możliwości uzyskania pomocy w tym zakresie – z niej nie chcą skorzystać,
- c) jako bariery w prowadzeniu własnego przedsiębiorstwa wskazują m.in. wysoką konkurencję, jednak nie dostrzegają problemu globalizacji (który tą konkurencyjność wywołuje).

Podsumowując wyniki badań można stwierdzić, że uczelnia jako placówka edukacyjna na dzień dzisiejszy w niewielkim stopniu kształtuje postawy przedsiębiorcze, co niej jest jej celem podstawowym. Jednak nasuwa się wniosek, iż upracticznienie procesu edukacji jest zadaniem realnym i sensownym. Podobnie uzasadnione wydaje się być kontynuowanie badań w zakresie przedsiębiorczości jako swego rodzaju monitoring zmian w postawach studentów. Zmiany te, bądź brak zmian w tym zakresie mogą z kolei być cenną wskazówką w procesie kształtowania sylwetki zawodowej absolwenta PWSZ.